

МІСІЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В СУЧАСНОМУ ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ І МУЛЬТИЛІНГВАЛЬНОМУ СВІТІ

Компетентісно орієнтоване навчання іншомовного спілкування

Усвідомлення змісту європейських стандартів спрямовує усіх, хто причетний до сфери навчання іноземної мови, на переосмислення її функцій та перегляду місії в сучасному мобільному та глобалізованому світовому соціумі. А відтак, зміна пріоритетів, яка відбулась в останні десятиліття у світовій педагогічній галузі, детермінує аналогічні трансформації в усій системі вітчизняної шкільної іншомовної освіти, зокрема в цілях і змісті навчання, засобах їх реалізації, в перегляді діяльності вчителя як основного суб'єкта організації навчального процесу. Посилюється роль компетентісного, комунікативного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, культурологічного підходів до навчання іноземних мов, активно спрямовуються їх функції на забезпечення учнів достатнім рівнем іншомовного спілкування, котрий давав би їм змогу без значних зусиль розпочинати й підтримувати мовленнєву взаємодію в межах шкільної програмової тематики, користуватися адекватними мовними засобами та дотримуватися особливостей нормативної комунікативної поведінки в різноманітних соціальних умовах спілкування. Тенденція на формування в учнів ключових і міжкультурної іншомовної комунікативної як предметної компетентностей мотивує певне розширення змісту навчання, долучення до нього додаткових інформаційних (текстів для читання, аудіоматеріалів, діалогів тощо) та методичних матеріалів (вправ і завдань), які забезпечували б якісне оволодіння пропонованим змістом і сприяли б набуттю досвіду успішно виконувати мовні операції та мовленнєві дії для формування мовних іншомовних закладів спілкування.

Ці та деякі інші визначальні пріоритети зумовлюють насамперед перегляд шкільних програм як нормативного документу, котрий окреслює коло основних знань, умінь і навичок, що підлягають засвоєнню відповідно до соціальних потреб держави щодо рівня володіння випускниками навчальних закладів іноземними мовами. Зміст їх акцентує увагу на тому, що компетентісно орієнтоване навчання іноземних мов розглядається як здатність учнів відповідно до вікових особливостей і потенційних можливостей усвідомлено виконувати навчальні дії, що забезпечують оволодіння іншомовним спілкуванням в усній та письмовій формах у межах сфер, тем, ситуацій та з допомогою мовних засобів, окреслених для кожного класу. А отже, компетентна особистість учня за результатами вивчення іноземної мови повинна бути здатною демонструвати уміння ефективно користуватися іншомовною інформацією, окресленою її комунікативними потребами та презентованою соціальним оточенням, оцінювати її та добирати ту, яку потребують життєві реалії, впливати на неї, адаптуючи її кількісні та якісні характеристики до власних іншомовних комунікативних потреб. Учень у межах змісту програм засобами іноземної мови повинен уміти аргументовано висловлювати власні думки, ідентифікувати зміст прочитаних і почутих текстів, дотримуватися в різних соціальних середовищах адекватної комунікативної поведінки під час спілкування, прийнятої у країнах, мова яких вивчається, демонструвати своє ставлення до отриманої інформації з усних і письмових джерел.

Компетентісно орієнтоване навчання іноземних мов доцільно розглядати з кількох позицій: а) цілей шкільної іншомовної освіти, взагалі, та на певному етапі (класі) навчання, зокрема; б) осо-

бливостей змісту та організації інформаційного іншомовного матеріалу; в) дидактичних і методичних функцій та використання методів, форм і засобів навчання відповідно до його умов; г) особливостей організації навчального процесу; д) особливостей об'єктів, форм і видів контролю навчальних досягнень учнів.

Відповідно до змісту програм мета компетентісно орієнтованого навчання іншомовного спілкування учнів полягає у спрямуванні навчального процесу на формування в учнів здатності цілісно поєднувати здобуті знання, сформовані уміння й навички, набутий навчальний досвід, світоглядні цінності, ставлення та переконання з активною творчою самостійною науково-дослідницькою діяльністю у межах окреслених навчальною програмою орієнтирів у процесі добору й використання мовного та інформаційного матеріалу для продукування усних і письмових текстів та для ідентифікації чужомовних висловлень у процесі їх сприймання під час читання та слухання.

Завдання навчання зумовлюються метою і спрямовуються на формування, зокрема, таких умінь: здійснювати спілкування в усній та письмовій формах у межах сфер, тем і ситуацій, визначених навчальною програмою, відповідно до окреслених орієнтирів; розуміти на слух зміст автентичних іншомовних текстів; читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту; критично оцінювати інформацію та використовувати її для різних потреб; словлювати свої думки, почуття та ставлення; ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування.

У процесі навчання іншомовного спілкування комплексно реалізуються освітня, виховна і розвивальна функції не як окремі цілі уроку, а через зміст галузі та навчально-пізнавальні процеси.

Зміст навчання іноземної мови забезпечується єдністю предметного, процесуального та емоційно-ціннісного компонентів і створюється на засадах оволодіння нею у контексті міжкультурної парадигми, що передбачає навчання мови народу, який нею спілкується, та ознайомлення з його культурою. Такий підхід сприяє формуванню готовності до міжкультурної комунікації у межах типових сфер, тем і ситуацій спілкування, визначених навчальною програмою.

Варто застеретти, що формування ключових компетентностей засобами іноземної мови не є одноразовим видом діяльності. Це тривалий процес, який не закінчується вивченням певної теми спілкування або завершенням навчання у закладі загальної середньої освіти.

Компетентісно орієнтоване навчання іноземної мови доцільно розглядати не тільки як процес формування ключових компетентностей, а й також міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності як предметної з усіма її компонентами (мовною, мовленнєвою, соціокультурною, навчально-стратегічною). Відповідно цей феномен варто трактувати в таких аспектах: 1) міжкультурна іншомовна комунікативна компетентність учнів – це сукупність набутих учнями знань, умінь, навичок, способів діяльності, ставлень, мотивів, необхідних для усвідомленого виконання комунікативних дій, спрямованих на оволодіння іншомовним спілкуванням у межах вимог навчальної програми для кожного класу; 2) міжкультурна іншомовна комунікативна компетентність – це інтегрована характеристика особистості школяра, яка передбачає формування в нього здатності до набуття досвіду іншомовного спілкування в усній та письмовій формах у межах програмових вимог і забезпечує засвоєння культурних цінностей народу, мова якого вивчається; 3) формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності – це діяльність, що здійснюється у формі діалогу культур, яку має організувати вчитель.

До основних напрямів трансформації змісту навчання іноземних мов учнів ЗЗСО відповідно до компетентісної парадигми належать такі: а) дидактичне переосмислення сутності навчального матеріалу під кутом зору його доцільності, доступності, відповідності іншомовним комунікативним потребам учнів певної вікової категорії, оптимальності для забезпечення їхніх комунікативних намірів; б) визначення значущих для учнів, відповідно до їхніх потенційних можливостей, зв'язків вивченого матеріалу із життєвою практикою, що асоціюється з рівнем його прагматичності – сферами використання в реальних умовах іншомовного спілкування; в) забезпечення ефективної та збалансованої активізації іншомовного матеріалу в різних видах мовленнєвої діяльності через умотивованість навчальних дій і використання оптимальної системи вправ і завдань та дидактично доцільних допоміжних ма-

теріалів; г) сприяння усвідомленому і вмотивованому засвоєнню учнями способів діяльності з навчальним іншомовним матеріалом у межах певного кола понять, явищ, процесів, об'єктів, фактів, зокрема тем для спілкування, змісту мовних і мовленнєвих засобів, набуття досвіду самостійно виконувати мовні операції та мовленнєві дії тощо. Саме ці положення можуть слугувати теоретико-методичним підґрунтям для побудови змісту компетентісно орієнтованого навчання іноземної мови в сучасних ЗЗСО.

Зміни концептуальних пріоритетів, що спостерігаються сьогодні в освітньому просторі України, зумовлюють певний перегляд місця і функцій вчителя як головного модератора навчального процесу в закладах загальної середньої освіти. У зв'язку з цим сучасний стан розвитку системи навчання іноземних мов, спрямування її на компетентісні засади потребує оновлених поглядів на деякі установлені підходи до формування механізмів іншомовного спілкування і стимулює розглядати іноземну мову важливим засобом міжкультурної комунікації. А це, у свою чергу, змушує по-іншому визначати пріоритети в роботі вчителя як важливого суб'єкта процесу навчання. Сучасному вчителю іноземної мови повинні бути притаманні такі професійні знання: основних положень загальнодержавної політики у галузі шкільної освіти, в тому числі особливостей цілей та змісту компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов; системи мови та основних лінгвістичних і лінгводидактичних категорій, механізмів мовлення, а також історії, культури, сучасних проблем країни, мова якої вивчається, – всього того, що охоплює поняття «міжкультурна іншомовна комунікативна компетентність» (її основними структурними компонентами є: мовна (лінгвістична), мовленнєва, соціокультурна та навчально-стратегічна компетентності); основних закономірностей процесу навчання іноземної мови в умовах переходу на компетентісні засади, зокрема змісту й особливостей усіх компонентів цього процесу.

Володіння знаннями, що забезпечують функціонування певних сфер педагогічної діяльності вчителя, – це лише частина його професійного досвіду. Він має бути готовим ефективно використовувати ці знання на практиці. А це означає, що вчитель повинен уміти користуватися іноземною мовою як засобом комунікації та моделювання ситуацій мовленнєвого спілкування з учнями в навчальному процесі.

Професійно важливими уміннями сучасного вчителя іноземної мови є ті, що дають йому змогу педагогічно, психологічно і методично доцільно організувати свою діяльність, спрямовану на формування в учнів ключових та міжкультурної іншомовної комунікативної як предметної компетентностей – значущого феномена сучасної шкільної освіти.

Важливим чинником, який сприяє ефективності навчання іноземної мови, є уміння вчителя моделювати навчальний процес відповідно до сучасних тенденцій розвитку педагогічної науки та практики, вміти гнучко адаптувати його до наявних умов навчання. Систему можна успішно реалізувати, якщо вона якнайповніше відповідає цим умовам.

Валерій РЕДЬКО,
завідувач відділу навчання іноземних мов
Інституту педагогіки НАПН України
Тамара ПОЛОНСЬКА,
старший науковий співробітник